

Redakcja: Grzegorz Gil (dyrektor IEŚ), Anton Saifullayeu
(zastępca dyrektora IEŚ), Agnieszka Zajdel (sekretarz redakcji),
Spasimir Domaradzki, Bartłomiej Krzysztan, Damian Szacawa,
Agata Tatarenko

Nr 1706 (211/2026) | 28.09.2026

ISSN 2657-6996
© IEŚ

Agata Tatarenko

Edukacja wobec dezinformacji w Republice Czeskiej

W czeskim systemie edukacji kompetencje związane z oceną informacji są stopniowo włączane do różnych obszarów nauczania i uzupełniane przez rozbudowany ekosystem organizacji społecznych. W efekcie uczeń ma przede wszystkim nauczyć się samodzielnie oceniać źródła, rozpoznawać mechanizmy manipulacji i rozumieć środowisko cyfrowe. Problemem pozostaje jednak nierównomierne wdrażanie tych rozwiązań: zakres edukacji zależy w dużej mierze od szkoły, nauczyciela i dostępu do zewnętrznych programów, a nowa reforma jest dopiero stopniowo wprowadzana.

Edukacja szkolna: od kompetencji podstawowych do krytycznej analizy informacji. W czeskim systemie edukacji zagadnienia związane z dezinformacją zostały włączone do szerszego procesu rozwijania kompetencji medialnych i cyfrowych oraz krytycznego myślenia. Kierunek ten wyznacza zrewidowany *Ramowy program kształcenia dla szkół podstawowych* (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání), ogłoszony przez Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, MŠMT) w styczniu 2025 r. Szkoły mogły dobrowolnie wdrażać nowy program od września 2025 r., natomiast jego obowiązkowe wprowadzanie rozpocznie się w 2028 r. i będzie następowało stopniowo. Reforma ma odpowiadać na zmiany społeczne i technologiczne oraz lepiej przygotowywać uczniów do funkcjonowania we współczesnym świecie, m.in. poprzez rozwijanie krytycznego myślenia i kompetencji cyfrowych.

Nie oznacza to jednak stworzenia odrębnego przedmiotu poświęconego dezinformacji. Przeciwnie, kompetencje związane z oceną wiarygodności informacji, rozpoznawaniem manipulacji i krytycznym odbiorem przekazów zostały rozłożone pomiędzy różne obszary kształcenia, a także włączone do nowego tematu przekrojowego „Społeczeństwo dla wszystkich” (Společnost pro všechny). Dzięki temu problem dezinformacji jest ujmowany nie jako wąsko rozumiane zagadnienie dotyczące fałszywych informacji, lecz jako część szerszego zadania szkoły: przygotowania ucznia do samodzielnego poruszania się w złożonym środowisku informacyjnym.

Na najbardziej podstawowym poziomie chodzi o wykształcenie zdolności rozumienia i oceny komunikatów. W nauczaniu języka czeskiego uczeń ma m.in. rozpoznawać manipulację w komunikacji, przyjmować wobec niej krytyczną postawę i odpowiednio na nią reagować. W tym ujęciu dezinformacja nie jest traktowana wyłącznie jako problem technologiczny. Jest przede wszystkim problemem komunikacyjnym: uczeń powinien umieć rozpoznać, w jaki sposób informacja próbuje wpłynąć na odbiorcę.

Drugi poziom stanowi edukacja obywatelska i społeczna. Tutaj punkt ciężkości przesuwają się z samego komunikatu na jego funkcjonowanie w społeczeństwie. Uczniowie mają rozwijać zdolność krytycznej oceny informacji, rozumieć mechanizmy wpływu społecznego oraz funkcjonowanie człowieka w środowisku cyfrowym.

Trzeci poziom jest szczególnie interesujący z perspektywy badań nad pamięcią i dezinformacją odnoszącą się do przeszłości. Historia została tu potraktowana jako przestrzeń kształtowania kompetencji weryfikowania źródeł. Jednym z oczekiwanych efektów jest umiejętność oceny wartości informacyjnej i wiarygodności źródeł z różnych epok historycznych. Oznacza to, że krytyczna praca ze źródłem historycznym może jednocześnie pełnić funkcję edukacji przeciw dezinformacji: uczeń nie tylko poznaje przeszłość, lecz także uczy się pytać: kto stworzył dane źródło, w jakim kontekście i na ile można mu ufać.

Czwarty poziom stanowi edukacja cyfrowa. Problem dezinformacji łączy się tu z działaniem platform, algorytmów, baniek informacyjnych i sztucznej inteligencji. Działania edukacyjne uczą krytycznie analizować również takie

zjawiska jak hoaxy, misinformation, fake news, algorytmy mediów społecznościowych czy wykorzystanie AI do manipulacji.

NGO i inne podmioty: edukacja jako rozbudowany ekosystem. W Republice Czeskiej funkcjonuje rozbudowany sektor organizacji, które dostarczają szkołom gotowe narzędzia do pracy z informacją. Nie są one jedynie dodatkiem do systemu edukacji. W praktyce pełnią funkcję producentów metod, materiałów, szkoleń i eksperckiej wiedzy, z których szkoły mogą korzystać w ramach regularnej edukacji.

Największym i najbardziej rozbudowanym przykładem jest program *Jeden svět na školách* (JSNS), prowadzony przez organizację People in Need. Jego oferta obejmuje ponad 80 audiowizualnych lekcji z zakresu edukacji medialnej, podzielonych tematycznie m.in. na fake news i dezinformację, media społecznościowe, cyberprzestrzeń, dziennikarstwo, propagandę, współczesną propagandę rosyjską oraz reklamę i marketing. Materiały nie ograniczają się do filmów: każdej lekcji towarzyszą ćwiczenia i materiały informacyjne, przygotowywane i testowane we współpracy z nauczycielami. JSNS stworzył również bezpośredni program nauczania o dezinformacji przeznaczony przede wszystkim dla nauczycieli starszych klas szkół podstawowych i szkół średnich. Obejmuje on pięć podstawowych zagadnień: dlaczego dezinformacja jest problemem, jak ją rozpoznawać, jakie przyjmuje formy, kto i dlaczego ją rozpowszechnia oraz jakie mogą być jej konsekwencje. Takie podejście ma uczyć uczniów samodzielnej analizy komunikatów, a nie tylko zapamiętywania listy „prawdziwych” i „fałszywych” informacji. JSNS działa przy tym na dwóch poziomach: ucznia i nauczyciela. Organizacja prowadzi seminaria, webinary, kursy całoroczne oraz konferencje. W aktualnej ofercie na rok szkolny 2026/2027 znajdują się m.in. kursy dla nauczycieli starszych klas szkół podstawowych i szkół średnich, seminaria dotyczące manipulacji oraz dezinformacji, a także webinary poświęcone edukacji poprzez gry.

Skalę działań prowadzonych w ramach programu dobrze pokazuje organizowany przez JSNS Tydzień Edukacji Medialnej. W 2026 r. uczestniczyło w nim ponad 450 szkół i innych instytucji w Czechach i na Słowacji, a wydarzenia w Czechach odbywały się w ponad 190 miejscowościach.

Drugim typem działalności jest edukacja oparta na warsztatach i symulacjach. Dobrym przykładem jest *Zvol si info*. Organizacja oferuje warsztaty m.in. dla uczniów drugiego stopnia szkół podstawowych i dla uczniów szkół średnich. Ich program obejmuje m.in. przeciążenie informacyjne, sposoby rozprzestrzeniania informacji, motywacje twórców dezinformacji, techniki manipulacyjne oraz błędy poznawcze wpływające na nasze decyzje. Uczniowie nie tylko słuchają o dezinformacji, ale uczestniczą w symulacjach i ćwiczeniach mających zwiększać odporność na manipulację.

Jeszcze inny model reprezentuje *Fakescape*, które wykorzystuje gry jako narzędzie edukacji medialnej. W ofercie dla szkół znajdują się m.in. *Dezinfombies* dla drugiego stopnia szkół podstawowych, *Zachraňte prázdniny!* dla szkół średnich, a także gry i materiały poświęcone clickbaitom, algorytmom i bańkom informacyjnym. Organizacja prowadzi również kurs przygotowujący nauczycieli do wykorzystania gier w edukacji medialnej.

Ważne miejsce w systemie szeroko rozumianej edukacji wobec dezinformacji zajmuje Demagog.cz, ponieważ uzupełnia klasyczną edukację medialną o kompetencję fact-checking. Organizacja, która na co dzień weryfikuje wypowiedzi osób publicznych i treści krążące w przestrzeni informacyjnej, wykorzystuje własne doświadczenie do prowadzenia warsztatów. Uczestnicy uczą się odróżniać fakty od opinii, krytycznie oceniać źródła i samodzielnie weryfikować informacje. Oferta obejmuje również bardziej wyspecjalizowane zajęcia dotyczące fact-checkingu, manipulacji, sztucznej inteligencji i tworzenia zmanipulowanych treści.

Komentarz. Czeski model edukacji wobec dezinformacji ma charakter rozproszony. Nie opiera się na jednym przedmiocie ani jednolitym programie poświęconym dezinformacji, lecz na połączeniu kompetencji rozwijanych w ramach różnych przedmiotów, inicjatyw poszczególnych szkół i nauczycieli oraz oferty organizacji zewnętrznych. Takie rozwiązanie funkcjonowało już w dotychczasowym systemie edukacji medialnej, a ogłoszona w 2025 r. rewizja programu nauczania zmierza do dalszego włączania tych kompetencji w szerszy zestaw umiejętności związanych z krytycznym myśleniem, pracą z informacją i kompetencjami cyfrowymi. Nowy program jest jednak wdrażany stopniowo, a szkoły mają możliwość wcześniejszego, dobrowolnego przejścia na

nowe rozwiązania. Nie można więc traktować zapisów tego programu jako opisu tego, czego już dziś doświadcza każdy czeski uczeń.

W praktyce oznacza to, że edukacja wobec dezinformacji może wyglądać bardzo różnie w zależności od szkoły i nauczyciela. W jednej placówce praca z informacją może być systematycznie obecna na kilku przedmiotach i uzupełniana przez projekty lub warsztaty, w innej może ograniczać się do pojedynczych zajęć. Badania dotyczące czeskich szkół pokazują, że edukacja medialna była w znacznym stopniu zależna od inicjatywy konkretnych nauczycieli, a nie od jednolitej strategii realizowanej w całej szkole. Jednocześnie nauczyciele wskazywali na ograniczone przygotowanie do prowadzenia tego rodzaju zajęć oraz niedostateczną liczbę szkoleń.

W związku z tym szczególnego znaczenia nabiera zewnętrzny ekosystem edukacyjny. Programy takie jak *Jeden svět na školách*, *Zvol si info*, *Fakescape* czy działania czeskiego Demagoga dostarczają szkołom materiałów, scenariuszy, warsztatów i narzędzi, z których można korzystać niezależnie od tego, jak szeroko dana placówka realizuje edukację medialną w ramach własnego programu. W efekcie organizacje pozarządowe uzupełniają możliwości szkół tam, gdzie nauczyciel potrzebuje gotowych metod pracy, aktualnych przykładów lub specjalistycznych kompetencji, np. fact-checkingu, analizy manipulacji czy rozpoznawania treści generowanych przez AI.

Z perspektywy ucznia oznacza to, że edukacja wobec dezinformacji nie jest jednym doświadczeniem edukacyjnym, lecz zbiorem różnych praktyk. Może mieć formę analizy artykułu lub materiału w mediach społecznościowych na lekcji języka czeskiego, pracy ze źródłem historycznym, dyskusji na wychowaniu obywatelskim, ćwiczenia dotyczącego wiarygodności informacji, warsztatu prowadzonego przez organizację pozarządową albo gry symulacyjnej. W bardziej zaawansowanej formie uczniowie nie tylko analizują gotowe przykłady dezinformacji, lecz sami odtwarzają mechanizmy jej powstawania: tworzą zmanipulowane komunikaty, porównują różne źródła lub sprawdzają, w jaki sposób zmiana nagłówka bądź sposobu przedstawienia informacji wpływa na jej odbiór. To właśnie praktyczny charakter tych działań jest istotny. Ich celem jest wyrobienie u ucznia nawyku krytycznego podchodzenia do informacji. Jednocześnie zakres, częstotliwość i jakość takich ćwiczeń nie są jednakowe we wszystkich szkołach. Zależą od przygotowania nauczycieli, zainteresowania dyrekcji, czasu dostępnego na zajęcia oraz gotowości szkoły do korzystania z oferty organizacji zewnętrznych.

W rezultacie czeski przypadek pokazuje nie tyle jeden model edukacji wobec dezinformacji, ile raczej system, w którym państwo stopniowo wzmacnia znaczenie kompetencji informacyjnych, podczas gdy konkretne praktyki edukacyjne pozostają w dużej mierze zależne od szkół, nauczycieli i organizacji społecznych. To pozwala szybko reagować na nowe problemy – od dezinformacji i propagandy po deepfake'i i generatywną AI – ale oznacza również, że dostęp uczniów do takiej edukacji może być zróżnicowany.